

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra sociologie a andragogiky

Bakalářská diplomová práce

Markéta Závodná

Animační proces

Školní rok (2010/2011)

Olomouc

20.2.2011

Jméno a příjmení autora:	Markéta Závodná
Název bakalářské práce:	Animační proces
Název práce v angličtině:	Animation process
Katedra:	Sociologie - Andragogiky
Vedoucí bakalářské práce:	Mgr. Vít Dočekal
Rok obhajoby:	2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Animace* vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Víta Dočekala, a uvedla v ní všechny použité literární a jiné odborné zdroje.

V Olomouci dne 12. února 2011

vlastnoruční podpis autora

Obsah	
1. Úvod	4
2. Andragogická východiska	5
2.1. Vymezení animace	5
2.2. Enkulturační, profesionalizace a socializace	6
2.2.1. Enkulturační	7
2.2.2. Socializace	7
2.2.3. Profesionalizace	10
2.3. Výchova	11
2.4. Vzdělávání	11
2.5. Učení	12
2.6. Motivace	14
2.6.1. Zdroje motivace	15
2.6.2. Dynamika (proces) motivace	16
2.7. Informální, neformální a formální vzdělávání	16
2.7.1. Formální vzdělávání	17
2.7.2. Informální vzdělávání	17
2.7.3. Neformální vzdělávání	17
2.8. Zájmové vzdělávání	18
2.8.1. Zájem jako pojem	18
2.8.2. Obsah, funkce a instituce zájmového vzdělávání	18
3. Volný čas	20
3.1. Vymezení volného času	20
3.2. Funkce volného času	21
3.3. Objem volného času	22
3.4. Struktura volného času	23
4. Animace v cestovním ruchu	26
5. Osobnost animátora a lektora	29
5.1. Osobnost lektora či vzdělavatele dospělých	29
5.1.1. Typologie lektorů	29
5.1.1.1. Lektoři preferující sebe a proces	29
5.1.1.2. Lektoři preferující lidi a vztahy	29
5.1.1.3. Lektoři preferující věc a užitky	29
5.1.2. Andragogické kvalifikace a kompetence	30
5.1.3. Lektorské dovednosti dle Plamínka	30
5.1.4. Možné profesní role andragoga	31
5.2. Osobnost animátora v cestovním ruchu	31
5.2.1. Funkce animátorů	32
6. Programy	35
6.1. Plánování andragogického programu a didaktický proces	35
6.1.1. Projekt vzdělávací akce	35
6.1.2. Didaktika vzdělávání dospělých	35
6.1.3. Didaktické metody	36
6.2. Proces plánování programů pro cestovní ruch	37
6.2.1. Animační program	38
6.2.2. Typy animačních programů dle četností realizace	38
7. Závěr	39
Anotace	41
Seznam literatury	42

1. Úvod

Úvodem této práce bych ráda řekla, že jsem si toto téma vybrala na základě mé osobní zkušenosti s animací v cestovním ruchu. Tato tematika je velmi zajímavá a především je zajímavé sledovat, ve kterých činnostech vychází cestovní ruch z andragogiky.

Cílem této práce je poukázat na propojení mezi andragogikou a animační činností v cestovním ruchu, a jak by mohl cestovní ruch obohatit svůj program či činnost animátorů poznatky z andragogiky.

Strukturace této práce povede k naplnění cíle a vysvětlení pojmů, které s animací v cestovním ruchu souvisejí přímo či nepřímo. Ve druhé kapitole této práce vymezím animaci z andragogického hlediska, jak uvidíme, animace souvisí s pojmy socializace, výchova, vzdělávání, motivace, učení a zájmové vzdělávání. Na tyto pojmy navazuje třetí kapitola, kde se budu zabývat problematikou volného času, ve kterém se uskutečňuje animace a zájmové vzdělávání, dále se tato kapitola bude zabývat možnostmi trávení volného času.

Po tom co si vymezím možnosti trávení volného času, budu se ve čtvrté kapitole zabývat vymezením animaci v cestovním ruchu a to jak k této problematice přistupují různí autoři. Po vymezení animace v cestovním ruchu se budu zabývat osobnostem, které animace provádějí. Této problematice se budu věnovat v páté kapitole. Zde bude prokreslena osoba vzdělavatele dospělých dle andragogiky a osobami animátorů v cestovním ruchu. Obě tyto osoby musejí pro své klienty sestavovat programy. To jak se sestavují programy v andragogice a v cestovním ruchu bude řešit šestá kapitola.

Během celé této práce se budu odkazovat a porovnávat tyto dvě animace a v závěru této práce se pokusím o shrnutí fakt o spojitosti mezi andragogikou animací a animací v cestovním ruchu.

2. Andragogická východiska

Na začátku této práce je nutno vymezit základní pojmy, ze kterých vychází předmět andragogiky, tedy animace dospělého jedince.

2.1. Vymezení animace

„Termín animace je odvozen a latinského slova „anima – duch, duše“. Jeho českým překladem může být oduševňování, též povzbuzovat, bavit.“¹

Pojem animace se váže k předmětu andragogiky jako vědy. Na zkoumání animačních procesů si činí nárok také jiné vědy, zejména pedagogika, psychologie, sociologie, kulturologie nebo historie.² Animace by měly být vysvětlována jako humanizace člověka, vyvolávat v něm samostatné a aktivní uspokojování potřeb, také to může být proces získávání a rozvíjení specificky lidských vzorců chování.³

Palán i Šerák se shodují na tom, že při procesu animace jde o seberealizaci jedince a je vhodné ji používat při práci s problémovými skupinami mladistvých či dospělých (alkoholici, drogově závislí, workoholici). Vždy tento proces musí být založen na pozitivní motivaci jedinců k dané činnosti.⁴

Možnosti seberealizace zde mohou být různorodé, patří mezi ně pohybové činnosti, kulturní aktivity, vzdělávání a další, hlavním zde je kreativní rozvoj jedince, komunikace a participace.⁵

Další významnou animační činností je animace kultury. Tou se rozumí podpora aktivního zapojení do individuálních zájemců do nabídky kulturně-osvětových činností.⁶ Tato metoda našla své uplatnění např. v edukačních aktivitách muzeí, galerií, zoologických zahrad apod. V tomto pojetí tak animace neznámá pouze zpřístupnění již existujících artefaktů, ale hlavně podporuje vznik nových hodnot a stimuluje tvořivé prostředí. Základním prvkem animace je především hra, jejímž cílem je dosáhnout pozitivních sociálně-emočních zážitků účastníků.⁷

„Pedagogický slovník definuje animaci jako výchovnou metodu založenou na nedirektivních akčních metodách povzbuzování mladých lidí k hledání vlastní cesty životem a schopnosti realizovat svou svobodu a autonomii. Základem je velké množství

¹ FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 31.

² srov. ŠIMEK, D., Základy andragogiky, s. 11.

³ srov. ŠERÁK, M., Zájmové vzdělávání dospělých, s. 73.

⁴ srov. PALÁN, Z., Výkladový slovník vzdělávání dospělých, s. 12.

⁵ srov. ŠERÁK, M., Zájmové vzdělávání dospělých, s. 73.

⁶ srov. ŠERÁK, M., Zájmové vzdělávání dospělých, s. 73.

⁷ srov. ŠERÁK, M., Zájmové vzdělávání dospělých, s. 73.

přiměřených, zajímavě strukturovaných pozitivních možností seberealizace (sport a akce s intenzivním rekreačním režimem, kultura, aj.). Obecným cílem pedagogiky volného času je proměňovat časové úseky života, které lidem umožňují svobodně volit, rozhodovat se a jednat v čase, v němž skutečně svobodně jednají a rozhodují se, a tak dosáhnou odolnosti vůči různým vnějším tlakům jedince ve společnosti. Základní metody, které jsou součástí řešení této problematiky jsou: komunikativní animace – cílem je oživit komunikaci ve skupině a turistické animace – cílem je podnítit dobrou náladu a silné zážitky prostřednictvím komunikativních a zážitkových aktivit, případně k navazování nových vztahů. Jedná se o úmyslné zintenzivnění zážitků z dovolené.“⁸ Animaci v cestovním ruchu jako jedné z doplňkových služeb se budeme věnovat v některé z následujících kapitol.

Zde jsme se zaměřili na animaci jako na osvětu, ale má i své další stránky. Tady tyto stránky vymezuje Šimek, na jedné úrovni jsou soustředěny animační procesy, které probíhají převážně funkcionálně, tedy kontaktem člověka s prostředím, které ho obklopuje a ovlivňuje.⁹ Nad funkcionálními procesy enkulturace, socializace a profesionalizace je znázorněna vrstva edukačních procesů, které jsou intencionální (záměrné) a jsou realizovány v systému výchovy a vzdělávání.¹⁰

Předcházející parafráze ukazuje, že je nutno vymezit mnoho dalších pojmů. Mezi tyto další pojmy patří akulturace, socializace, profesionalizace, výchova a vzdělávání.

2.2. Enkulturation, profesionalizace a socializace

Na jedné úrovni jsou soustředěny animační procesy, které probíhají převážně funkcionálně, tedy kontaktem člověka s prostředím, které ho obklopuje a ovlivňuje. Hranice mezi jednotlivými typy animačních procesů jsou ovšem velmi relativní a mlhavé. Nad funkcionálními procesy enkulturace, socializace a profesionalizace je znázorněna vrstva edukačních procesů, které jsou intencionální (záměrné) a jsou realizovány v systému výchovy a vzdělávání.¹¹

⁸ FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 61.

⁹ srov. ŠIMEK, D., Základy andragogiky, s. 11.

¹⁰ srov. ŠIMEK, D., Základy andragogiky, s. 11.

¹¹ ŠIMEK, D., Základy andragogiky, s. 11.

2.2.1. Enkulturační

Enkulturační je vrůstáním do kultury dané společnosti.¹² Palán by k tomuto dodal, že to může být vědomá či nevědomá integrace.¹³ Je to v podstatě přejímání (a hlavně přijímání, zvnitřňování) všech kulturních norem a hodnot. V procesu enkulturační zvnitřňuje jazyk, mýty, umění, náboženství, prostředky neverbální komunikace, ale i vědecko-technické poznatky a dovednosti jejich využití. Enkulturační je též jednou z dimenzí výchovy, vzdělávání a učení v jejich kulturoformní a kulturotvorné části.¹⁴

Jakýmsi předstupněm enkulturační je a akulturační, pouhé přizpůsobování se jiné kultuře, než té, kterou má jedinec internalizováno (zvnitřněno).¹⁵ V této souvislosti můžeme o kultuře hovořit jako o negenetickém způsobu dědičnosti. Představuje přenos objektivovaných kulturních výtvarů na jedince, internalizaci kultury, vpravování jedince do kulturního systému, včetně procesu, kterým toto „vpravování“ probíhá (socializace a personalizace).¹⁶

Někteří autoři nerozlišují mezi obsahem enkulturačních a socializačních procesů a považují je za totožné. Oddělení těchto pojmů má smysl především pro znázornění vnitřní struktury předmětu andragogiky a jeho souvislostí.

Zkoumání enkulturačních procesů je hlavním obsahem té profilace andragogiky, která je zaměřena na management osvěty a kultury. Jak později uvidíme, i enkulturační jako poznávání nové kultury může být zahrnuta v program animačního programu pro cestovní ruch.

2.2.2. Socializace

Socializace je vrůstáním jedince do norem chování a mezilidských vztahů, které vznikly v průběhu vývoje společnosti, které se přenášejí z pokolení na pokolení kulturní tradicí a jejichž dodržování je sledováno sociální kontrolou a systémem sankcí.¹⁷

Socializace je proces, ve kterém se jedinec v průběhu života osvojuje specificky lidské formy chování a začleňuje se všestranně do společnosti, ve které žije.¹⁸ Jsou dvě

¹² ŠIMEK, D., Základy andragogiky, s. 11.

¹³ srov. PALÁN, Z., Výkladový slovník vzdělávání dospělých, s. 56.

¹⁴ srov. PALÁN, Z., Výkladový slovník vzdělávání dospělých, s. 56.

¹⁵ srov. ŠIMEK, D., Základy andragogiky, s. 11.

¹⁶ srov. PALÁN, Z., Výkladový slovník vzdělávání dospělých, s. 56.

¹⁷ srov. ŠIMEK, D., Základy andragogiky, s. 11.

¹⁸ srov. PALÁN, Z., Výkladový slovník vzdělávání dospělých, s. 194.

základní tendence vysvětlování míry vlivu prostředí a vlivu genetiky na výsledky socializačního procesu.¹⁹

Socializace je funkční tehdy, pokud vytváří rozmanité šance k přetransformování genotypové diferenciaci (různosti jedinců) do diferenciaci kulturní (sociální). Za hlavní činitele socializace je považována rodina, vrstevníci, škola a sdělovací prostředky. Je to proces, který se odehrává v určité kultuře, proto pojem akulturace je širší. Socializace není pouze procesem, ale i stavem. Z hlediska výchovného se jedná o utváření osobnosti, o směřování k osvojování sociálních regulativů, její příprava pro výkon sociálních rolí.²⁰

Tyto normy a vztahy, které určují naše standardní chování ve standardních situacích, jsou obsahem sociokulturních vzorců. Strukturou sociokulturních vzorců se zabývá Šimek a vymezuje je takto:²¹

Zvyky jsou součástí sociokulturního vzorce, jejichž překročení se docela toleruje. Normy dodržování se dají formulovat asi jako „je dobré“ a „není dobré“.

Obyčeje jsou už závažnější, můžeme je vyjádřit jako „sluší se“ – „nesluší se“ a sankce už mohou být citelnější, odsudek, pohrdavý pohled, projev zřetelného nesouhlasu.

Morálka zahrnuje normy, jejichž dodržování je poměrně závazné. Nemusí to být formy písemně formulované, ale často bývají přesně popsány. Vyjádření „je mravné“ – „je nemorální“ dosti výrazně naznačuje i míru sankcí – výrazné pohrdání, výrazný odsudek, až po vyloučení ze společnosti.

Právo má své normy i sankce jednoznačně formalizovány a dodržování právních norem je v každé civilizované společnosti jednoznačně závazné.

Tabu je velmi specifickým sociokulturním systémem, který v sobě zahrnuje prvky iracionální (náboženské) a prvky morálky i práva se všemi důsledky. Sankce jsou velmi výrazné a tvrdé.²²

Z jiného pohledu můžeme socializaci chápat jako jednu z dimenzí výchovy. Výchovou se budeme zabývat v některé z dalších kapitol, z tohoto důvodu souvisí také proces socializace s procesem animace v cestovním ruchu. Socializační proces je také

¹⁹ srov. PALÁN, Z., Výkladový slovník vzdělávání dospělých, s. 194.

²⁰ srov. PALÁN, Z., Výkladový slovník vzdělávání dospělých, s. 194.

²¹ srov. ŠIMEK, D., Základy andragogiky, s. 12.

²² srov. ŠIMEK, D., Základy andragogiky, s. 12.

určitým sledem adaptačních procesů. Obsah socializace je dán jejími cíli, přičemž určení a realizace cílů jsou ovlivňovány výsledky socializace.²³

Cílem socializace je jednoznačnější zařazení jedince do společnosti požadovaným způsobem participace. Toho lze dosáhnout složitým socializačním procesem, ve kterém bude jedinec ve stálém procesu přejímat společností uznávané hodnoty a zbavovat se společností neuznávaných hodnot a norem chování.²⁴

Socializace je procesem, který končí teprve smrtí člověka. Ovlivňuje jedince tedy během celého jeho života, aniž by si to uvědomoval. Socializační proces můžeme rozdělit do několika fází. Psycholog Václav Příhoda v závislosti na obsahu socializačních procesů rozděluje lidský život na patnáctileté periody (které i vnitřně rozvrstvuje na dílčí fáze). Pro andragogiku je významná už druhá perioda, do 30. roku, kdy člověk získává své sociální zařazení. Třetí perioda je ve znamení životní stabilizace a kulminace, od 45. roku už počínají involuční (degenerativní) změny, pátá perioda, senium, od 60. roku je pro andragogiku rovněž velmi významná, protože ústup člověka ze společenského života je procesem nesmírně komplikovaným a citlivým a odborná pomoc v této životní fázi má proto zvláště výraznou funkci.²⁵

Při účasti na animacích v cestovním ruchu můžeme vidět, jak se jedinci chovají v jednotlivých fázích socializačního procesu. Pokud sestavujeme animační program pro specifickou skupinu uchazečů, měli bychom respektovat, jejich věk, tudíž i fázi socializačního procesu, ve které se právě nacházejí, ale o této tématice viz. níže v kapitole o plánování programů.

Každá socializace v dospělosti s sebou nese momenty resocializační. Pokud se novým nárokům přizpůsobujeme vlastními silami (a úspěšně), je všechno v pořádku. Pokud však toto ornamentní přizpůsobování nezvládáme (životní stres řešíme alkoholem, drogami, nejsme schopni najít zaměstnání, nejsme schopni navázat partnerský vztah, byli jsme trestáni a nedokážeme se po výkonu trestu zařadit apod.) nastupuje andragogika jako věda, která ve své profilaci management sociální práce poskytuje nástroje k diagnóze našeho sociálního postižení a dává i podněty k řešení naší situace.²⁶ V prvních odstavcích této práce jsem uvedla, že právě animace jako andragogice proces může být využita k řešení situací, kdy jedinec nezvládl socializaci.

²³ srov. PALÁN, Z., Výkladový slovník vzdělávání dospělých, s. 194.

²⁴ PALÁN, Z., Výkladový slovník vzdělávání dospělých, s. 194.

²⁵ ŠIMEK, D., Základy andragogiky, s. 12.

²⁶ ŠIMEK, D., Základy andragogiky, s. 12.

2.2.3. Profesionalizace

Třetí oblastí animačního procesu je profesionalizace. Velmi často bývá profesionalizace považována za součást socializace a za jednu z vrcholových fází socializačního procesu. To, že profesionalizaci oddělujeme, má své důvody. Nelze ji už vydávat za samostatný, relativně ohraničený socializační proces, ukončený nástupem do zaměstnání, maximálně ještě obdobím řízeného odborného rozvoje.²⁷

Profesionalizaci Palánův Výkladový slovník definuje ze tří hledisek:

1. Počáteční období profesní dráhy, ve kterém pracovník obohacuje poznatky získané ve školské přípravě na povolání o praktické zkušenosti, adaptuje se do pracovního prostředí, začíná se orientovat v oboru a stává se postupně profesionálem kvalifikovaným pracovníkem určitého oboru.

2. Proces získávání kompetencí k výkonu určitých pracovních činností nebo k výkonu povolání. Nově se vymezuje vztah mezi přípravou a zaměstnáním, tím, že se zdůrazňuje význam profesních zkušeností a způsobilostí získávaných pracovních situacích. Roste tím váha zaměstnavatelů, po kterých se požaduje, aby v procesu profesionalizace jednotlivců spolupracovali a institucemi profesní přípravy.

3. Profesionalizace činností, které dosud neměly charakter povolání. Proces je vyvoláván osobami, které vykonávají stejné činnosti, a je v jejich zájmu vytvořit a prosadit pravidla, která by je chránila a poskytovala jim výhody na trhu práce. Tendence monopolizovat určitý segment činností pro ty, kdo mají určitý certifikát.²⁸

Profesionalizace nás může zastihnout prakticky ve kterémkoliv období naší profesní dráhy. Je velmi pravděpodobné, že několikanásobná změna profese se v krátké době stane naprosto běžným úkazem. A navíc profesionalizace, postupné zařazování člověka do sociálně ekonomické struktury společnosti, zahrnující celé spektrum personalistických činností, je aktem natolik významným, že si zasluhuje zvláštní profilaci andragogiky, zaměřenou na zkoumání průběhu kariérových drah, na efektivitu procesů v pracovním zařazení, na ovlivňování pracovní motivace, na celý soubor personalistických a manažerských aktivit.²⁹ Ovšem tyto aktivity nejsou pro tuto bakalářskou práci podstatné, protože jak se budeme zabývat dále volný čas a jeho naplnění příliš proces personalizace neovlivňuje.

²⁷ ŠIMEK, D., Základy andragogiky, s. 11.

²⁸ srov. PALÁN, Z., Výkladový slovník vzdělávání dospělých, s. 172.

²⁹ ŠIMEK, D., Základy andragogiky, s. 11.

Všechny tři součásti animačního procesu se prolínají, navazují na sebe. Jak již bylo výše řečeno, všechny tři dimenze animačního procesu se váží k pojmům výchovy a vzdělávání.

2.3. Výchova

Výchova jako pojem se váže jak k andragogické animaci, tak k učení a zájmovému vzdělávání. V andragogickém pojetí bychom mohli dávat přednost širokému pojetí výchovy, jak ji v 18. století formuloval francouzský filozof Helvétius: „Člověka vychovávají všechny prostředky, jež ho obklopují, všechny situace, do nichž ho staví události, všechno co se s ním děje.“³⁰ Tato definice by se mohla zamlouvat také dospělým jedincům, ale jak by oni sami brali pojetí výchovy dospělých dle pedagogického hlediska?

Pedagogika dospělých sama sebe vymezuje jako vědu o výchově dospělých. Pedagogika zkoumá výchovu jako záměrnou formativní činnost, její zákonitosti, vývoj, povahu, podstatu, strukturu, funkci i organizaci na základě toho rozpracovává teorii a metodiku výchovného (pedagogického) procesu, jeho cíle, obsah, principy, prostředky, formy a podmínky.³¹ Pro pedagogiku je tedy výchova klíčovým pojmem. Ale také andragogika si vymezuje pojem výchova vlastním způsobem.

Beneš výchovu definuje jako intencionální (záměrné, cílevědomé a plánovité) ovlivňování vychovávaného. Cílem výchovy je změnit dispozice k jednání a chování v souladu s nějakým cílem.³²

Shrnutí fakt o výchově by vypadalo nějak takto: Výchova sleduje nějaké cíle, výchova je odkázána na vychovatele, v pedagogických organizacích na profesionála. Výchova je interakcí pedagoga a vychovávaného či vychovávaných. Výchova má nějaké obsahy a předměty a je to metodické a plánovité jednání pedagoga.³³ Zde jsme si tedy vymezili pojem výchovy, který je potřebný jak k animačnímu procesu, tak i k vymezení učení.

2.4. Vzdělávání

Vzdělávání dospělých zahrnuje značnou část populace. Na vzdělávací dospělých můžeme nahlížet jako na proces či edukační činnost, která má učit jedince. „Systém institucionálně organizovaných a individuálních vzdělávacích aktivit, které nahrazují,

³⁰ ŠIMEK, D., Andragogika, s. 44.

³¹ SKALKA, J., Základy pedagogiky dospělých, s. 33.

³² BENEŠ, M., Andragogika, s. 15.

³³ BENEŠ, M., Andragogika, s. 15.

doplňují, rozšiřují, inovují, mění nebo jinak obohacují počáteční vzdělávání dospělých osob, které záměrně a intencionálně rozvíjejí své znalosti a dovednosti, hodnotové postoje, zájmy a jiné osobní a sociální kvality, potřebné pro plnohodnotnou práci a plnění životních a společenských rolí.“³⁴ Jak bylo v předešlých kapitolách uvedeno animace má vést k rozvoji a obohacení jedince a dle této definice i vzdělávání vede k rozvoji jedince, z těchto poznatků je zřejmé, že animace nemůže probíhat bez vzdělávání.

V Bílé knize vzdělávání je tato problematika popsána takto: Vzdělávání dospělých je označením pro celý soubor probíhajících vzdělávacích procesů, které se uskutečňují ve vzdělávacích institucích i mimo ně, kdy lidé považovaní společnostmi, do které patří, za dospělé rozvíjejí své schopnosti, rozšiřují si své znalosti a zlepšují své profesní zaměření, tak, aby uspokojili své vlastní potřeby a potřeby společnosti, do které patří. Vzdělávání dospělých zahrnuje jak školní a další vzdělávání, tak i mimoškolní studium a celé spektrum příležitostného vzdělávání, které je v dispozici v společnosti sestávající se z mnoha kultur a zaměřené na vzdělávání, ve které jsou uznávány přístupy založené jak na teorii, tak i na praxi.³⁵

Shrnutím předešlých dvou definic plyne, že při vzdělávání dospělých se jedná o soubor vzdělávacích procesů, které rozšiřují počáteční vzdělávání dospělých a rozvíjejí a rozšiřují znalosti jedinců a rozšiřují jejich profesní zaměření. Z tohoto pohledu je tedy vzdělávání rozvoj lidských zdrojů. Vzdělávání prohlubuje kompetence jak pracovní, tak i sociální, které nám usnadňují fungování ve společnosti. Další vzdělávání podněcuje naši seberealizaci a rozvoj mezilidských vztahů a kompetencí. Pro vzdělávání je také důležité učení a schopnost učit se, tyto pojmy nám objasní následující kapitola.

2.5. Učení

K pojmu výchova a vzdělávání se pojí také pojem učení. Učení je jedním ze základních pojmů v psychologii a pedagogice.

Dle Plamínka se učením a děděním formuje lidská osobnost.³⁶ Učením se rozšiřují zděděné spektrum našeho chování a naše osobnost se košatí. Jedna ze stručnějších

³⁴ PALÁN, Z., Lidské zdroje: výkladový slovník: výchova, vzdělávání, péče, řízení, s. 237.

³⁵ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, Národní program rozvoje vzdělávání v ČR, s. 14.

³⁶ PLAMÍNEK, J., Vzdělávání dospělých, s. 18.

definice popisuje učení jako změnu v lidské dispozici nebo způsobilosti, která je trvalá, nemůžeme je připsat procesu vyspívání a projevuje se jako změna chování.³⁷

Učení můžeme tedy brát jako sběr informací o tom jak se máme chovat. Díky učení máme možnost vybírat za stále většího množství vzorců chování a dobře reagovat na stále větší množství životních situací. Učením se tak stáváme celkově úspěšnějšími při překonávání potíží a hrozeb. Díky učení můžeme potíže a hrozby dokonce předpokládat a předcházet jim, nebo je začít využívat ke svému prospěchu.³⁸ Toto pojetí učení je z pohledu celoživotního učení, kdy se člověk učí jeden od druhého a bere si poznatky ze života.

Dále na to navazuje Kulič, pojímá učení jako proces, v jehož průběhu a důsledku mění člověk svůj soubor poznatků o prostředí přírodním a lidském, mění své formy chování a způsoby činnosti, své vlastnosti osobnosti a obraz sama sebe i své vztahy k lidem kolem sebe a ke společnosti, ve které žije.³⁹ Z tohoto plyne, že Kulič i Plamínek mají na věc stejný názor. Kulič k tomu ještě dodává, že ke změnám chování dochází především na základě zkušenosti, tj. výsledků předcházejících činností, které se transformují na systém znalostí. Jde přitom o zkušenost individuální nebo přejímání a osvojování si zkušenosti společenské.⁴⁰

Učení jak o pojem je úzce spojováno se školním prostředím, kdy je to činnost člověka, která je usměrňovaná na aktivní osvojení si vědomostí, zručností a návyků.⁴¹ „V pedagogice a andragogice se učení chápe jak schopnost člověka produktivně vytvářet nebo měnit představy, zvyky, chování, schopnosti a dovednosti. V pedagogice se jedná o učení odkázané na pomoc druhých. V andragogice se vychází z toho, že dospělý by, alespoň z pravidla, měl mít možnost tuto pomoc vyžádat nebo odmítnout.“⁴²

Se zvyšujícím se věkem jedince klesá možnost zapamatování a jakékoliv učení mu trvá značně déle.⁴³ Toto dospělý člověk, ale kompenzuje významnou motivací k učení, která bývá zapříčiněna životními potřebami, jeho sociální situací či požadavky na trhu práce.

³⁷ srov. GAGNÉ, R. M., Podmínky učení, s. 17.

³⁸ srov. PLAMÍNEK, J., Vzdělávání dospělých, s. 18.

³⁹ KULIČ, V., Psychologie řízeného učení, s. 32.

⁴⁰ srov. KULIČ, V., Psychologie řízeného učení, s. 32.

⁴¹ srov. KULIČ, V., Psychologie řízeného učení, s. 32.

⁴² BENEŠ, M., Andragogika, s. 17.

⁴³ ŠERÁK, M., Zájmové vzdělávání dospělých, s. 62.

Pokud má být učení efektivní a jedinec si z něj má vzít co nejvíce možného, musí splňovat tři podmínky.⁴⁴

První podmínkou je mít možnost učit se. Naplnění tohoto požadavku je determinováno sociálními (rodinná a pracovní situace, dostatek volného času) či fyzickými (zdravotní stav, duševní výkonnost, inteligence) aspekty života jedince. Druhou podmínkou je, že se jedinec musí chtít učit. Zde je důležitá především vnitřní motivace. Základním pravidlem tedy je, že pokud se jedinec učit nechce, nic se nenaučí a to platí i naopak. Je prakticky nemožné naučit cokoli nemotivovaného člověka. Třetí podmínkou je umění učit se. Andragogové vedou diskuzi, jestli se dospělý člověk může naučit učit se, odpověď na tuto otázku zatím není jasně daná. Ovšem platí, že na kvalitu a efekt učení má největší vliv rutinně zvládnutý postup učení.⁴⁵

Jak již bylo řečeno výše k učení a k účasti na vzdělávání musí být jedinec motivován.

2.6. Motivace

Jedinec musí být motivován nejen k učení, ale také k zájmovému vzdělávání, cestovnímu ruchu a také především k účasti na animačních programech cestovního ruchu.

Pojem motivace bývá označován jako hypotetický konstrukt. To znamená, že to není něco hmatatelného, ale je to spíše pomůcka, kterou se snažíme vysvětlit chování jedince.⁴⁶ Motivace je pojem, který nemá v psychologii ani jiných vědách jednotnou definici a je různými autory chápán odlišně. Podle psychologického slovníku je „motivace proces usměrňování, udržování a energetizace chování, které vychází z biologických zdrojů.“⁴⁷ Z této definice plyne pouze biologická motivace, ale co ostatní? Například K. B. Madsen vymezuje motivaci jako „všechny proměnné, které aktivují, udržují a usměrňují chování.“⁴⁸ Pojem motivace tedy vysvětluje důvody chování, jeho subjektivní význam a také rozdílnosti chování, proč se různí lidé orientují na různé cíle. Nejčastěji je, podle Nakonečného⁴⁹, pojem motivace chápán jako

⁴⁴srov. ŠERÁK, M., Zájmové vzdělávání dospělých, s. 62.

⁴⁵srov. ŠERÁK, M., Zájmové vzdělávání dospělých, s. 62.

⁴⁶ LOKŠA, J., LOKŠOVÁ, I., Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole, s. 208.

⁴⁷HARTL, P., HARTLOVÁ, H., Psychologický slovník, s. 328.

⁴⁸ MADSEN, K. B., Teorie motivace: srovnávací studie moderních teorií motivace, s. 53.

⁴⁹srov. NAKONEČNÝ, M., Motivace lidského chování, s. 6-8.

intrapsychický proces zvýšení nebo poklesu aktivity, mobilizace sil a energetizace organismu.

„Motivací člověka rozumíme soubor činitelů představujících vnitřní hnací síly jeho činnosti, které usměrňují lidské jednání a prožívání. Můžeme konstatovat, že motivace je nejdůležitějším prvkem zvýšení zájmu o určitou činnost. Jsou různé prostředky, kterými můžeme záměrně působit na zvýšení výkonu jednotlivce nebo skupiny a vyprovokovat zájem. Motivace činnosti zahrnuje větší počet rozmanitých potřeb a motivů, tedy i možnost používat větší počet rozmanitých pobídek, které mohou tuto motivaci ovlivňovat.“⁵⁰

Hlavní funkcí motivace je naplňování potřeb člověka, které jsou důsledkem nedostatků v bytí. V tomto smyslu zajišťuje motivace chování, které udržuje nejen základní životní a sociální funkce člověka.

Z uvedeného plyne, že jde o proces, který je příčinou našeho jednání. Tento proces určuje trvání, zaměření a také intenzitu jednání. Zaměření motivace je vždy orientováno k nějakému cíli. Cílem bývá obvykle uspokojování nějaké z potřeb, ale nemusí to být pravidlem. Proces trvá obvykle tak dlouho, dokud není dosaženo vytyčeného cíle. Intenzita jednání se projevuje překonáváním překážek nebo rezignací před nimi.

2.6.1. Zdroje motivace

Chceme-li někoho motivovat, musíme poznat motivy, které se pojí s určitou aktivitou. Motivy jsou subjektivní a mohou se v průběhu času měnit.⁵¹

Již jsme se zmínili, že motiv neboli pohnutka k činnosti, je činitel usměrňující chování, většinou zaměřené na uspokojení určité potřeby. Každý motiv má svůj cíl směr, intenzitu a trvalost.⁵² Můžeme říci, že motivace je intrapsychický proces, který má svůj zdroj ve vnitřní a vnější situaci individua. Vnitřní situace vyjadřuje primárně endogenní zdroj motivace. Vnitřní stavy mohou vyvolávat i vnější stavy situace člověka. Jindy se určité vnější podněty stávají motivujícími, ale jen za podmínky příslušného vnitřního „vyladění“, které je dáno stavem trvalých a aktuálních potřeb člověka.⁵³

⁵⁰ FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 21.

⁵¹ SANG, H. K., Tisíc a jeden způsob jako motivovat sebe i druhé, s. 162.

⁵² HARTL, P., HARTLOVÁ, H., Psychologický slovník, s. 328.

⁵³ srov. NAKONEČNÝ, M., Motivace lidského chování, s. 17.

2.6.2. Dynamika (proces) motivace

Motivace je procesem umožňujícím interakci s vnějším prostředím a komplexním působením sociálních vlivů. Z výše uvedeného vymezení pojmu motivace je patrné, že je to proces, který má svou dynamiku, svůj průběh. Nelze si vystačit pouze s identifikací možných motivů, když chceme zjistit, jaká byla motivace jednání určitého člověka.

Lokša, Lokšová nastiňuje průběh motivačního jednání na příkladu motivace na základě nějaké potřeby. V první fázi vzniká potřeba (např. způsobená nedostatkem v organismu) a člověk si ji začne uvědomovat. V druhé fázi se dostavuje hodnocení (hodnotová orientace) a toto hodnocení obsahuje dvě složky. Žádoucí předmět, který může nedostatek odstranit a očekávání (to je kognitivní předvídání žádoucího předmětu v zážitku, který již určuje směr a cíl chování). Ve třetí fázi dochází ke konkrétní činnosti, nebo chování, které člověk vykoná, aby svoji potřebu uspokojil. Čtvrtá fáze je fází konzumního chování, tedy konečné, potřebu uspokojující chování a pátá fáze je nasycení, to je stav, který vzniká po uspokojení potřeby.⁵⁴

K motivaci se váží také termíny hodnotové orientace a zaměřenosti, ale tyto dva pojmy jsou pro tuto práci nepodstatné, proto se jimi nebudeme dále zabývat.

Jak tedy vidíme, pojem motivace je jakýmsi nositelem toho, proč se chováme daným způsobem a čeho chceme dosáhnout. S pojmem motivace se setkáme i v dalších částech práce především ve spojitosti se zájmovým vzděláváním či účasti na animačním procesu, ale to by jsme moc předbíhali, nejdříve je nutno vymezit druhy vzdělávání, abychom věděli, kam se řadí zájmové vzdělávání. Druhy vzdělávání se váží k předchozí kapitole a definicím vzdělávání, ale je zařazeno až zde, protože navazují na učení a na motivaci, která je důležitá, aby se jedinec vzdělávacího procesu účastnil.

2.7. Informální, neformální a formální vzdělávání

České vzdělávání stojí na třech pilířích, které se váží ke konceptu celoživotního učení. „Celoživotní učení vychází z představy, že člověk dokáže řídit své vlastní učení a bude sám aktivně vyhledávat učební příležitosti po celý svůj život.“⁵⁵ Pilíři vzdělávání tedy jsou formální vzdělávání, informální vzdělávání a neformální vzdělávání. Pro účely této práce je nejdůležitější neformální vzdělávání a jeho návaznost k zájmovému

⁵⁴ LOKŠA, J., LOŠKOVÁ, I., Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole, s. 208.

⁵⁵ RABUŠICOVÁ, M., Místo vzdělávání dospělých v konceptu celoživotního učení, s. 17.

vzdělávání a volnému času, ale pro orientaci v problému je nutno vymezit všechny tři pilíře vzdělávání.

2.7.1. Formální vzdělávání

„Formální vzdělávání se vztahuje ke strukturovanému vzdělávacímu systému, který zahrnuje všechny školy od základních až po univerzitu včetně specializovaných programů odborného a profesního výcviku.“⁵⁶ Formální vzdělávání je tedy spjato s přesnou strukturou škol. Probíhá organizovaně a zodpovídá za něj pedagog. Je také spojeno s určitým množstvím znalostí, které si musí jedinec osvojit. Tyto znalosti jsou zpětně ověřovány zkouškou (písemný test či ústně). Každý jedinec dostane certifikát či jiné osvědčení o absolvování tohoto typu vzdělávání. Formální vzdělávání připravuje jedince k výkonu jeho povolání či dalšímu studiu.

2.7.2. Informální vzdělávání

„Informální vzdělávání se vztahuje k průběhu celého života, v němž si každý jednotlivec, osvojuje určité postoje, hodnoty, dovednosti a znalosti pod vlivem různých vzdělávacích zdrojů v svém okolí i každodenní zkušenosti (z domova, ze sousedství, z knihovny, z médií, ze zkušeností nenabitých při práci, při hře apod.)“⁵⁷ Je to tedy proces sebevzdělávání, ale není zde přítomen žádný lektor. Učíme se tedy ze své každodenní zkušenosti, proto si ani nemusíme uvědomovat, že se vlastně informálně vzděláváme. Je to tedy bezděčné učení, kdy v mnoha případech jedinec ani neví, že se učí.

2.7.3. Neformální vzdělávání

Označení „neformální“ poukazuje na určitou volnost a možnost výběru, je to také nějaké vybočení ze stereotypu a používaných postupů. Je tedy jasné, že se odehrává mimo typický vzdělávací systém. Program Mládež v akci vše svém manuálu píše, že „neformální vzdělávání se vztahuje ke všem plánovaným programům osobního a sociálního vzdělávání mladých lidí určených k rozvíjení celé řady dovedností a kompetencí mimo rámec formálního vzdělávacího kurikula.“⁵⁸ Tato definice je spíše orientovaná na mládež, ale pro vymezení neformálního vzdělávání dospělých nám může sloužit definice od Palána, který neformální vzdělávání definuje jako „veškeré vzdělávání dospělých, které nevede k ucelenému školskému vzdělání. Realizuje se

⁵⁶ RABUŠICOVÁ, M., Místo vzdělávání dospělých v konceptu celoživotního učení, s. 21.

⁵⁷ RABUŠICOVÁ, M., Místo vzdělávání dospělých v konceptu celoživotního učení, s. 21.

⁵⁸ ČESKÁ NÁRODNÍ AGENTURA MLÁDEŽ KOMPAS, s. 5.

mimo formální vzdělávací systém. Je zaměřené na určité skupiny populace a organizují ji různé instituce (instituce vzdělávání dospělých, podniky, kulturní zařízení, nadace, kluby apod.)⁵⁹ Z této definice plyne, že do neformálního vzdělávání můžeme ředit také zájmové vzdělávání, k tomu se váže k volnému času a tedy i animaci v cestovním ruchu, proto se tímto typem vzdělávání bude zabývat celá následující kapitola.

2.8. Zájmové vzdělávání

Zájmové vzdělávání tvoří pro mnohé z nás značnou část volného času. Volným časem a prací se budu zabývat v další kapitole. O zájmové vzdělávání je ve společnosti stále větší zájem proto se to stává náplní činností mnoha organizací. Jak již bylo řečeno dříve, zájmové vzdělávání patří do oblasti neformálního vzdělávání. K objasnění pojmu zájmové vzdělávání je potřeba nejprve vysvětlit, co je to vlastně zájem, jaké má zájmové vzdělávání funkce a jak jsou možnosti se vzdělávat.

2.8.1. Zájem jako pojem

Pro vysvětlení zájmového vzdělávání bude nejprve potřeba objasnit pojem zájem. Šerák o zájmu říká, že je to druh motivační síly, související s celkovým zaměřením osobnosti na hodnotově zvýrazněné objekty, s relativně trvalou snahou zabývat se předměty nebo činnostmi, které člověka upoutávají po stránce citové nebo poznávací.⁶⁰ Nakonečný k tomuto říká, že je to afektivní zaujetí k poznání něčeho, spojené se zálibou zabývat se určitým předmětem jako objektem poznání, něčím, co vyvolává hluboké zaujetí.⁶¹ Z těchto definic plyne, že zájem se projevuje jako trvalá snaha člověka zabývat se jevy či předměty, ke kterým má citový vztah nebo je chce lépe poznat. Z těchto poznatků je pozorovatelné, že zájem je určitý druh motivace jedince, k tomuto Šerák dodává, že je zájmové vzdělávání typické ochotou vynaložit čas, úsilí nebo peníze.⁶²

2.8.2. Obsah, funkce a instituce zájmového vzdělávání

Již jsme si vymezili zájem jako pojem, ale nyní je třeba určit co je obsahem zájmového vzdělávání. K vymezení obsahu nám mohou pomoci definice zájmového vzdělávání. Bílá kniha mluví o zájmovém vzdělávání jako „souhrn výchovně vzdělávacích, poznávacích, rekreačních a dalších systematických, ale i jednorázových činností a aktivit, směřujících k účelnému a efektivnímu naplnění volného času a

⁵⁹ PALÁN, Z., Výkladový slovník vzdělávání dospělých, s. 75.

⁶⁰ srov. ŠERÁK, M., Zájmové vzdělávání dospělých, s. 49.

⁶¹ srov. NAKONEČNÝ, M., Encyklopedie obecné psychologie, s. 421.

⁶² srov. ŠERÁK, M., Zájmové vzdělávání dospělých, s. 49.

umožňující získat vědomosti a dovednosti mimo organizovanou výuku.⁶³ Zájmové vzdělávání tedy obsahuje mnoho aktivit, ze kterých si jedinec vybírá, pouze to, co je pro něj prospěšné a co jej zajímá. Výsledkem je obohacení jedincových znalostí v oblasti, která jej zajímá.

Zájmové vzdělávání dospělých „vytváří předpoklady pro kultivaci osobnosti na základě jejich zájmů, uspokojuje vzdělávací potřeby v souladu s osobním zaměřením. Dotváří osobnost a její hodnotovou orientaci a umožňuje seberealizaci ve volném čase. V souladu s rozmanitostí lidských zájmů je i jeho obsahová orientace velmi široká. Zahrnuje problematiku všeobecně vzdělávací, kulturní, etické, filozofické, náboženské, zdravotnické atd.“⁶⁴

Funkcí zájmového vzdělávání je tedy především uspokojení osobních potřeb či získávání znalostí, ke kterým byl jedinec individuálně motivován. Dále přispívá k osobnostnímu růstu jedince, což se může pozitivně projevit i na pracovním poli. Hlavní funkcí však je zvyšovat vzdělanost jedince a prohlubovat jeho osobní kompetence.⁶⁵

Zájmové vzdělávání se zabývá i činnostmi animátorů v cestovním ruchu. Ty jsou dle něj realizovány v turistických centrech, kde vyškolení jedinci nabízejí klientům účast na různých aktivitách.⁶⁶ Z tohoto plyne, že zájmové vzdělávání je ovlivněno osobní motivací jedince a jeho preferencemi. Je to také dobrovolně zvolená aktivita či soubor aktivit, který naplňuje jedincův volný čas. Jak uvidíme níže volný čas může být naplňován procesem animace.

Zájmové vzdělávání je jako každé vzdělávání uskutečňováno v jisté instituci, která zajišťuje prostory, organizaci a personální zabezpečení. Dle Šerákovy typologie můžeme instituce zájmového vzdělávání dělit takto: školy a školské instituce, krajské a státní organizace, nestátní neziskové organizace a komerční vzdělávací instituce. Každá z těchto institucí je něčím specifická, ale to není předmětem této práce. Pro další pokračování je nutno zabývat se tím, co je práce a volný čas, toto nám objasní následující kapitola.

⁶³ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, Národní program rozvoje vzdělávání v ČR, s. 54.

⁶⁴ PALÁN, Z., Výkladový slovník vzdělávání dospělých, s. 135.

⁶⁵ srov. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, Národní program rozvoje vzdělávání v ČR, s. 83.

⁶⁶ srov. ŠERÁK, M., Zájmové vzdělávání dospělých, s. 73.

3. Volný čas

Jak již bylo uvedeno výše k realizaci zájmového vzdělávání je nutností mít volný čas. Nyní přichází doba k vymezení tohoto pojmu.

3.1. Vymezení volného času

Volný čas je podle Duffkové časová dimenze každodenního života člověka, ve které má člověk možnost volby činností nezávisle na společenských nebo jiných povinnostech a na rozdíl od jiných časových úseků v něm může uplatňovat svoje svobodná rozhodnutí na základě svých potřeb a zájmů.⁶⁷ Dle pojetí Duffkové lze čas celého dne rozdělit na čas pracovní, vázaný a volný⁶⁸:

1. *Čas pracovní* je časem stráveným pracovními povinnostmi. Je charakteristický obsahovým a časovým vymezením (je určena konkrétní náplň i doba, jak dlouho bude trvat). Po skončení pracovního času začíná tzv. čas mimopracovní, který se dále rozděluje na čas vázaný a čas volný.⁶⁹

2. *Čas vázaný* je obvykle vynakládán na monotónně se opakující rutinní činnosti, které souvisejí se zachováním biofyzilogického systému (spánek, jídlo, osobní hygiena), psychického a sociálního systému (povinnosti spojen s chodem domácnosti, zajištěním rodinného života). Je vymezený pouze obsahově. Dle Veselé se vázaný čas dělí na dvě skupiny a to na čas produkční, představující dobu věnovanou práci, která je potřebná k zajištění nezbytných životních potřeb, a která se nekryje s dobou v zaměstnání a reprodukční, což je doba potřebná k regeneraci a reprodukci sil (čas pro spánek, odpočinek, jídlo a hygienu).⁷⁰

3. *Čas volný* je zbývající částí dne. Dle Štréblové je možné jej označit za kratší či delší časovou dimenzi, ve které má člověk možnost volby činností, které mu přinášejí radost, pocit uspokojení a uvolnění.⁷¹ Není konkretizován ani obsahově (nejsou určené činnosti), ani časově (není určena doba jejich realizace). Má významné vlastnosti jako individuálnost, subjektivně svobodnou volbu činností, bezprostřední neutilitárnost činností, osobní radost a potěšení. Může být chápán jednak jako čas, který člověku zbývá po splnění všech pracovních i mimopracovních povinností vůči jemu a ostatním lidem (čas, který tzv. zbude), což odpovídá kvantitativnímu hledisku, jednak jako čas, ve kterém se člověk rozhodl vykonávat činnost ze své vlastní vůle bez ohledu na

⁶⁷ srov. DUFFKOVÁ, J., URBAN, L., DUBSKÝ, J. *Sociologie životního stylu*, s. 145.

⁶⁸ srov. DUFFKOVÁ, J., URBAN, L., DUBSKÝ, J. *Sociologie životního stylu*, s. 146.

⁶⁹ srov. DUFFKOVÁ, J., URBAN, L., DUBSKÝ, J. *Sociologie životního stylu*, s. 146.

⁷⁰ srov. DUFFKOVÁ, J., URBAN, L., DUBSKÝ, J. *Sociologie životního stylu*, s. 148.

⁷¹ srov. MÜLLEROVÁ, L., *Vybrané kapitoly ze sociální pedagogiky*, s. 153.

jakékoli tlaky vyplývající ze společenských a rodinných závazků, a které vykonává sám pro sebe. Takto je volný čas chápán z kvalitativního hlediska.⁷²

Volný čas je všeobecně považován za důležitou hodnotu pro člověka, protože slovy Spousty v něm má člověk možnost vrátit se k sobě samému a ke svému autentickému plnému životu.⁷³ Protože v jiných časových úsecích dochází často k jednostrannému zaměření činností, člověk do volného času projektuje nejvíce činností ovlivněných tzv. vnitřními potřebami, tedy těmi, které jsou individuální, a kterými je silně motivován, které mu přinášejí radost a potěšení.⁷⁴

3.2. Funkce volného času

Volný čas plní pro život člověka nezastupitelné funkce. Třemi v odborné literatuře nejčastěji uváděnými jsou odpočinek a rekreace (za účelem regenerace pracovního zatížení), zábava (potřeba obnovy duševních sil) a rozvoj osobnosti (spoluúčast na vytváření kultury nebo sebevzdělávání člověka). Duffková uvádí, že ideální je, pokud jsou všechny tři funkce ve volném čase rámcově vyrovnané, protože přehnaný důraz pouze na jednu ve svém důsledku způsobuje jednostranné zaměření člověka.⁷⁵

Mnohými autory jsou uvedené základní funkce volného času rozšiřovány a doplňovány o další. Vážanský například za další funkce považuje účast na sociálním životě, možnost zajímavého prožití a tvůrčího vyjádření osobnosti či vyrovnání jednostranných a monotónních tenzí pracovního procesu i všedního dne.⁷⁶

Znamé rozdělení funkcí volného času vytvořil Opaschowski⁷⁷. Dle Opaschowského všechny funkce tvoří jednotu založenou na dialektickém vztahu jedince a společnosti. Každá z nich uspokojuje stěžejní potřeby jedince pro volný čas (první čtyři jsou individuální, další spíše všeobecné). Jedná se o funkce:

- *rekreace* (zotavení a uvolnění) – uspokojuje potřebu zotavení, osvěžení, zdraví, dobrého pocitu,
- *kompensace* (odstraňování zklamání a frustrací) – naplňuje potřebu vyrovnání, rozptýlení, potěšení, odstranění námahy („lenošení“),
- *výchova a další vzdělávání* (učení o svobodě a ve svobodě, sociální učení) – potřebu poznání, učení, aktivizace vlastních možností jednání,

⁷² srov. DUFFKOVÁ, J., URBAN, L., DUBSKÝ, J. *Sociologie životního stylu*, s. 150.

⁷³ srov. SPOUSTA, V., *Teoretické základy výchovy ve volném čase*, s. 10.

⁷⁴ srov. VAŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V., *Základy pedagogiky volného času*, s. 33.

⁷⁵ srov. DUFFKOVÁ, J., URBAN, L., DUBSKÝ, J. *Sociologie životního stylu*, s. 155.

⁷⁶ srov. VAŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V., *Základy pedagogiky volného času*, s. 32.

⁷⁷ srov. HÁJEK, B., *Pedagogika volného času*, s. 12.

- *kontemplace* (hledání smyslu života a jeho duchovní výstavby) – uspokojení potřeby klidu, pohody, rozjímání, porozumění sobě samému, nalezení identity,
- *komunikace* (sociální kontakty a partnerství) – naplňuje potřebu sdělení, kontaktu, družnosti, touhu nebýt sám,
- *participace* (angažování se na vývoji společnosti) - potřeba účastenství, angažovanosti a sociálního sebepojetí, spoluúčasti,
- *integrace* (stabilizace života rodiny a vrůstání do společenských organismů) – naplňuje potřebu společnosti, kolektivního vztahu, společného prožívání, sociálního učení ve skupině a se skupinou,
- *enkulturace* (kulturní rozvoj sebe sama, kreativita v umění, sportu, technických a dalších činnostech) – potřeba kreativního rozvoje, produktivního uplatnění a účasti na kulturním životě, vlastního tvůrčího naplnění.⁷⁸

Z předešlého textu vychází, že volný čas není konkrétně vymezen časově (není určena konkrétní délka této doby), ani obsahově (nejsou určené konkrétní činnosti, na které se člověk ve volném čase zaměřuje). Také způsob, jakým lidé svůj volný čas tráví, se liší především v časovém hledisku a v hledisku struktury této doby.

3.3. Objem volného času

Co se týká objemu volného času dle názoru Tučka, podle kterého je volný čas svým způsobem zbytková kategorie, protože o něm hovoříme až ve chvíli, kdy už jedinec vykonal všechny své povinnosti i činnosti nutné pro udržení existence sebe samotného, své rodiny a domácnosti. Množství volného času závisí na délce pracovní doby a na objemu a časové náročnosti jeho mimopracovních závazků (domácí práce, profesní činnost mimo pracovní dobu, péče o děti). Cesta k volnému času u pracujícího podle tohoto pojetí začíná u času pracovního⁷⁹

Duffková z hlediska času rozděluje objem volného času u pracujících na základě pracovního vytížení na denní volný čas, víkendy a dovolené.⁸⁰

- *Denní volný čas* je součástí běžného pracovního dne. Představuje denní rytmus střídání práce a volného času. Je pro něj charakteristický menší časový objem a

⁷⁸ srov. HÁJEK, B., *Pedagogika volného času*, s. 12.

⁷⁹ srov. TUČEK M., *Dynamika české společnosti*, s. 175.

⁸⁰ srov. DUFFKOVÁ, J., URBAN, L., DUBSKÝ, J. *Sociologie životního stylu*, s. 150.

velká míra závislosti na pracovní době. Obvykle bývá využíván pro odpočinkové aktivity.

- *Víkend* (týdenní rytmus) je delší, nejčastěji dvoudenní souvislý blok volna. Umožňuje člověku věnovat se náročnějším volnočasovým aktivitám (např. celodenní výlet).
- *Dovolená* je ročním rytmem střídání práce a volného času. Jedná se o delší úsek volna. Zachovává si všechny základní funkce volného času, obvykle se vyznačuje dočasnou změnou životního stylu.⁸¹

U nepracujících skupin (studenti, nezaměstnaní, osoby na rodičovské dovolené) je toto rozdělení poněkud jiné. U těchto skupin záleží zejména na náročnosti vázaného času, popř. časové náročnosti studia (dojíždění do školy, času stráveného ve škole). Obecně záleží na pracovním vytížení, ale také na tom, kolik volného času si dokáže jedinec v každodenním životě najít (např. odsunutí profesních činností v mimopracovní době či povinností v domácnosti na jindy).

3.4. Struktura volného času

Pod pojmem struktura volného času si můžeme představit konkrétní činnosti, které člověk ve svém volném čase vykonává. Těchto činností a aktivit existuje velké množství, od sledování televize, cestování, setkávání se s přáteli, sportovní aktivity, až po tvořivé činnosti jako je hraní divadla atd. Různé aktivity bývají ve společnosti různě hodnoceny, některé vyšší mírou prestiže a jsou znakem určitého sociálního statusu (golfem či tenisem se ve volném čase zabývají spíše úspěšní lidé), jiné jsou charakteristické pro určitou věkovou skupinu (např. luštění křížovek či pravidelné sledování televize je často charakteristické pro lidi v seniorském věku), některé z nich podléhají módním trendům (v současné době se jedná např. o jízdu na inlinech, již zmiňovaný golf, před rokem 1989 např. chataření a chalupaření).⁸²

Aktivity volného času se někdy rozdělují podle svých specifík do různých kategorií. V základním rozdělení se dle Hájka dají všechny volnočasové aktivity rozlišit podle míry vynaložené aktivity na aktivní a pasivní volnočasové činnosti (od přijímání informací a zážitků přes účast na činnostech až po vlastní tvorbu).⁸³ Rozdělení do těchto dvou skupin je ale podle něj velmi problematické, protože z psychologického pohledu

⁸¹ srov. DUFFKOVÁ, J., URBAN, L., DUBSKÝ, J. *Sociologie životního stylu*, s. 150 – 155.

⁸² srov. DUFFKOVÁ, J., URBAN, L., DUBSKÝ, J. *Sociologie životního stylu*, s. 150 – 155.

⁸³ srov. HÁJEK, B., *Pedagogika volného času*, s. 93.

lze všechny činnosti považovat za projev aktivity jedince.⁸⁴ Duffková všechny aktivity ve volném čase rozděluje do následujících osmi kategorií.⁸⁵

1. *Kulturní aktivity*. Prostřednictvím těchto aktivit člověk přijímá nebo vytváří určité kulturní (umělecké) hodnoty. Dělí se na receptivní (přijímání kulturních hodnot) – návštěva divadla, koncertu, sledování televize, a perceptivní (vytváření kulturních hodnot) – hraní na hudební nástroj, malování, vytváření dekoračních předmětů apod.
2. *Sportovní aktivity*. Jedná se o velmi širokou skupinu činností, např. procházky, aktivní sport všeho druhu, turistika
3. *Sociální či společenské aktivity* jsou reprezentovány především realizací společenských kontaktů, mezilidských vztahů. Konkrétně se jedná například o posezení v kavárnách, restauracích, barech, návštěvy plesů či tanečních akcí všeho druhu.
4. *Vzdělávací aktivity* úzce souvisejí s kulturními aktivitami. Mohou mít různou podobu – od individuálního sebevzdělávání (čtení literatury, získávání informací přes internet), přes různé návštěvy veřejných přednášek, kroužky a spolky až po institucionalizované vzdělávání (např. studium na univerzitách třetího věku).
5. *Veřejné aktivity* obsahují činnost ve volném čase za účelem řešení problémů komunity, ale i celospolečenských problémů, jedná se o občanskou angažovanost člověka ve věcech veřejných.
6. *Rekreační a cestovatelské aktivity*. Částečně se překrývají se sportovními aktivitami, ale mají i svou samostatnou podobu, jako je např. zahrádkaření, chalupářství, cestování za účelem relaxace a poznání.
7. *Pěstování koníčků a manuálních aktivit*. Jedná se o činnosti, které člověk provozuje na základě svého specifického zájmu, má k nim často silný citový vztah a je v nich odborníkem. Jedná se například o modelářství, vyšívání, včelařství, rybaření či sběratelství všeho druhu, z manuálních aktivit je to např. renovace domu (bytu).
8. *Hry*. Jedná se o hry společenské (deskové, karetní), dále o hry počítačové a hry virtuální.

⁸⁴ srov. HÁJEK, B., *Pedagogika volného času*, s. 93.

⁸⁵ srov. DUFFKOVÁ, J., URBAN, L., DUBSKÝ, J. *Sociologie životního stylu*, s. 159-162.

V množství, které lidé svému volnému času věnují a v jeho struktuře (náplni) existují mezi jednotlivci značné rozdíly. Způsob, jakým člověk využívá svůj volný čas je nedílnou součástí jeho života. Každý jedinec si o náplni svého volného času rozhoduje sám. Jak již bylo uvedeno výše, jednou z možností trávení volného času je cestování a turistika. S pojmem cestování se pojí pojem cestovního ruchu a součástí cestovního ruchu jsou animační služby a animace v cestovním ruchu. Protože se pojem animace využívá také v andragogice, další kapitola bude zaměřena na animaci, ale tentokrát z pohledu cestovního ruchu.

4. Animace v cestovním ruchu

Jak níže uvidíme, k účasti na animaci v cestovním ruchu musíme mít dostatek volného času na cestování a musíme být motivováni k účasti na programu. Dle definice v první kapitole je patrné, že animace jako oduševňování se může řadit k neformálnímu vzdělávání, čemuž odpovídá také animace v cestovním ruchu, kdy se jedinec dovídá nové informace a učí se novým věcem prostřednictvím zážitku a tedy zážitkového učení. Bohužel cestovní ruch není vědeckou oblastí jako takovou a animace v cestovním ruchu je novým fenoménem, proto k tomuto tématu není ještě dostatek literatury, z tohoto důvodu jsem byla nucena vycházet především z literatury od Fišerové a výkladového slovníku od Páskové a Zelenky.

Významným aspektem cestovního ruchu je široké spektrum způsobů, jak uspokojit potřeby lidí. Primární potřeba je především potřeba poznání, prožití nevšedních zážitků a potřeba odpočinku a relaxace. K těmto činnostem je jedinec motivován vnějšími či vnitřními činiteli, o tomto jsem psala v předešlých kapitolách.

„Pro dosažení co nejvyššího užitkového efektu z cestovního ruchu, kdy účastník cestovního ruchu získává maximum, ze všech funkcí navštíveného místa přispívají doplňkové služby. Doplňkové služby se neustále vyvíjejí, pod tlakem konkurence vznikají nové služby s cílem uspokojit potřeby a požadavky zákazníků.“⁸⁶ Součástí doplňkových služeb cestovního ruchu je také animace v cestovním ruchu, ta umožňuje podnikatelským subjektům se odlišit na trhu cestovního ruchu a stává se tak velkou výhodou. „Animaci jako službu můžeme chápat jako animativní péči, která uspokojuje potřeby účastníků cestovního ruchu ve volném čase.“⁸⁷ Z definic uvedených zde i na začátku práce plyne, že animace v cestovním ruchu se řídí zásadami pedagogiky volného času. K tomuto Štýrský dodává, že z hlediska psychologie je turismus více či méně vybočení z každodennosti. Tento fakt je na jednu stranu žádoucí, mnozí lidé se na dovolenou těší, ale na druhou stranu začíná rozhodování (stres, volby), jak trávit volné chvíle, s kým, kde trávit dovolenou, jakou formou. Z těchto důvodů je důležité nepřímé ovlivňování využití volného času účastníků cestovního ruchu, jde o doplňkové služby, kdy se lidé rozhodují o účasti na cestovním ruchu.⁸⁸ Pro rozvoj dlouhodobého cestovního ruchu by animace měla být nedílnou součástí nabídky produktů cestovního ruchu pro obohacení a oživení volného času během dovolené.

⁸⁶ FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 60.

⁸⁷ FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 60.

⁸⁸ srov. FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 60.

„Přítomnost animátora iniciuje atmosféru hry, motivuje k zapojení se do aktivit, ke spontánním nápadům, změnám. Hra je výborným prostředkem pro získání zážitku. Umožňuje dočasné vytvoření virtuální reality, ve které můžeme získat zkušenosti jinak nedostupné. Významným prvkem pro přesun do světa hry je motivace. Dobrá motivace je garantem úspěšnosti hry. Základním motivačním faktorem každé hry je název, který by měl být zajímavý, tajemný a zveřejněný v dostatečném předstihu před konáním akce. Klasickou formou motivace je navození atmosféry a uvedení příběhu. Dalším faktorem je prostředí, ve kterém se hra odehrává – výzdoba, kostýmy, doprovodná hudba. Výrazným motivačním faktorem může být, především pro malé účastníky, odměna nebo prestiž z vítězství. Důležitou součástí pro kvalitní plnění programu je jeho materiální zabezpečení včetně prostoru.“⁸⁹

K účasti jedince na animaci jej vede motivace či efektivní využití jeho volného času. V rámci motivace je hlavním cílem účastníků na cestovním ruchu využití volného času – odpočinek, relaxace, poznání, sport, kultura a podobně. K ostatní motivaci řadíme jiné než prioritní motivy, které však s cestovním ruchem také souvisí nebo s pomocí něho dají realizovat.⁹⁰

„Význam volného času je dále patrný v typologii cestovního ruchu, která systematicky člení cestovní ruch na formy a druhy. Druhy představují způsob realizace. Formy představují motiv účasti (za jakým účelem cestujeme), proto z jednotlivých typů forem jasně vyplývá způsob trávení volného času. Jedná se o cestovní ruch rekreační, kulturně poznávací, zdravotně orientovaný, cestovní ruch se společenskými motivy, sportovně orientovaný, dobrodružný, lovecký a rybolovný cestovní ruch s profesní motivací, specificky orientovaný cestovní ruch.“⁹¹ Propojení volného času a cestovního ruchu dokládají i stále se měnící tendence vývoje volnočasových aktivit, které mohou zároveň charakterizovat nejen tendence animačních služeb, ale i vývoje cestovního ruchu.

Trendem dnešní doby je využívat formy zážitkového cestovního ruchu a vytvářet jedinečné koncepty se zaměřením na pohybové aktivity v kombinaci se zábavou. „Zážitkový cestovní ruch je forma cestovního ruchu, jejíž účastníci jsou motivováni vyhledáváním zážitků odlišných od všedního života, vzrušení.“⁹²

⁸⁹ FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 60.

⁹⁰ srov. FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 19.

⁹¹ srov. FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 31.

⁹² FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 32.

Základními atributy zážitkového cestovního ruchu jsou: vyhledávání a prožívání sociálních kontaktů a kontaktů s přírodou a kulturním prostředím a vyhledávání zážitků v rámci atrakcí. Součástí zážitkového cestovního ruchu je: Gurmánský cestovní ruch, adrenalinový cestovní ruch, sportovní cestovní ruch, meditační cestovní ruch, gamblerský cestovní ruch, kosmický cestovní ruch, virtuální cestovní ruch a cestovní ruch s profesní motivací.⁹³

Významnou oblastí cestovního ruchu s profesní motivací z animačního hlediska je incentivní cestovní ruch. Ten je definován: „Incentivní cestovní ruch (pobídkový, motivační) je forma cestovního ruchu a zároveň i nástroj managementu, který využívá cestovní ruch pro motivaci zaměstnanců a nalezení těch, u kterých lze zvýšit míru ztotožnění se s cíli firmy.“⁹⁴ Nejčastější formou incentivního cestovního ruchu je zájezd zaměstnanců placený organizací (zaměstnavatelem): za odměnu nebo v souvislosti s posilováním vztahu zaměstnanců k vlastní organizaci. Dle typu organizace se mění náplň zájezdu, může být: rekreační a poznávací, relaxační, rehabilitační, společenská, zábavná a sportovní nebo vzdělávací (přednášky, semináře, manažerské hry). Také incentivní program musí být personálně dobře zabezpečen. „K základním podmínkám zabezpečení programu patří kvalifikovaný tým. V přímém styku se zákazníkem je lektor – animátor. Zkušení animátoři mají odbornou kvalifikaci, odpovídající tematickému zaměření programu.“⁹⁵

Tato kapitola nám tedy ukázala, že animace v cestovním ruchu vychází z andragogické animace a pojmů s ní spojených. Animace v cestovním ruchu se tedy řídí zásadami pedagogiky volného času, pro jedince je to jisté vybočení z každodenního stereotypu, což je podstatné i pro animaci v andragogice. Cestovní ruch se stává stále populárnějším způsobem trávení volného času, díky této skutečnosti se také rozvíjí animace v cestovním ruchu. Účastníci cestovního ruchu jsou motivováni na účasti na animacích především potřebou trávit aktivně svůj volný čas. Pro animaci je také důležitý zážitek, rozvojem zážitkového cestovního ruchu se také rozvíjí zážitkové učení, které se promítá také do incentivního cestovního ruchu.

⁹³ srov. FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 30.

⁹⁴ srov. PÁSKOVÁ, M., ZELENKA, J., Cestovní ruch – výkladový slovník, s. 116.

⁹⁵ FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 49.

5. Osobnost animátora a lektora

Pro průběh každého animačního procesu je nezbytné, aby jej zajišťovala kvalifikovaná osoba. Tato kapitola se bude tedy zabývat jejich vymezením.

5.1. Osobnost lektora či vzdělavatele dospělých

V této části bude vymezen vzdělavatel z pohledu andragogiky. Beneš k tomuto říká, že „Andragogem je v tomto případě každý pracovník ve vzdělávání dospělých, který má vliv na proces a výsledky vzdělávací práce.“⁹⁶ Náplň práce vzdělavatele dospělých záleží na jeho roli. Role rozeznáváme různé. Tyto role budou vymezeny níže viz. Beneš.

5.1.1. Typologie lektorů

To jaký je lektor lektorským typem, je určující a zajímavé pro výklad lektorovy práce.

5.1.1.1. Lektori preferující sebe a proces

Pokud jsou tito lektori šikovni, dostane se jim uznání a obdivu. Účastníci na tomto lektorovi oceňují přesnost, dochvilnost a vzornou připravenost k výkladu. Takto dokonalý výkon zvětšuje propast mezi účastníkem a vzdělavatelem. Lektor zde příliš zdůrazňuje své vědomosti a zdůrazňuje znalosti nad dovednostmi. To platí pro šikovného lektora, ale ten nešikovný vychází z procesu pouze jako směšný a trapný „vejtaha“.⁹⁷

5.1.1.2. Lektori preferující lidi a vztahy

Pokud jsou šikovni, dosáhnou dobrých vztahů mezi sebou a účastníky. Jejich výklad klade důraz na dovednosti. Poskytují návody k úvahám, spíše než návody k jednání. U tohoto procesu je velmi vysoké procento možnosti zapamatování. Pokud se tomuto lektorovi nedaří, končí s pověstí zmateného jedince, a že neví, co chce.⁹⁸

5.1.1.3. Lektori preferující věc a užitky.

Tito lektori preferují tah na branku. V extrémním případě bývá vysoké nepochopení účastníků a přehlcnost daty. U tohoto typu lektora mají šanci ti, kteří o situaci již něco vědí či mají snahu studovat samostatně.⁹⁹

⁹⁶ BENEŠ, M., Andragogika, s. 91.

⁹⁷ srov. PLAMÍNEK, J., Vzdělávání dospělých, s. 270.

⁹⁸ srov. PLAMÍNEK, J., Vzdělávání dospělých, s. 270.

⁹⁹ srov. PLAMÍNEK, J., Vzdělávání dospělých, s. 270 a násl.

Typologie lektorů nám ukazuje, jaké lektory můžeme poznat, ale nikde není uvedeno, který typ lektora je tím nejlepším. Na osobnost lektory mají také vliv jeho kompetence a kvalifikace.

Asi nejvhodnějším typem lektora pro animaci v cestovním ruchu, dle tohoto dělení by mohli být lektoři preferující lidi a vztahy, protože zde jde především o spokojenost účastníků a dobré vztahy mezi nimi.

5.1.2. Andragogické kvalifikace a kompetence

Mezi kvalifikace a kompetence lektora se zahrnují různé vlastnosti, které jedinec může potřebovat a které předává dále.

Plamínek dělí a popisuje kvalifikace a kompetence takto:

Znalosti. Cení se tři typy znalostí. Jedním je znalost tématu, kterému je vzdělání věnováno. Tyto znalosti získává lektor přečtením příručky a pak je prezentuje, zde najde také odpovědi na otázky účastníků vzdělávání. Pokud má lektor dobrou paměť, může působit dojmem odborníka. Druhou skupinou klíčových znalostí jsou znalosti učení. Dalším okruhem znalostí jsou souvislosti. Ty je vhodné znát uvnitř oboru i mimo něj. Někdy jsou totiž pochopitelnější příklady mimo obor. Mnohé dovednosti vyplývají ze znalostí. Mnohé dovednosti se vyvíjejí až během praxe a sběru zkušeností.¹⁰⁰

Mezi základní dovednosti tedy patří:

Depersonifikace je to převádění osobních negativních návyků do racionálního světa a je to také schopnost zastřít emoce.

Dále je tady okruh **empatických dovedností a návyků**, to znamená, že jedinec by se měl umět podívat na sebe očima účastníků kurzu či partnera při konzultacích.

Významnou dovedností je **umění ptát se i mlčet**.

Důležitým návykem je **odolávat setrvačnosti**. Problém s tímto mohou mít začínající učitelé, protože spoléhají na to, že když přijde problém, napadne je řešení.¹⁰¹

5.1.3. Lektorské dovednosti

Souhrně lektorské dovednosti a také velmi vhodně pro tuto práci uvádí ve své knize Plamínek.¹⁰² Hlavním svazkem dovedností jsou pochopitelně dovednosti učít. Znalosti se v případě lektorů týkají především témat a obsahů, dovednosti spíše procesu

¹⁰⁰srov. PLAMÍNEK, J., Vzdělávání dospělých, s. 275 a násl.

¹⁰¹srov. PLAMÍNEK, J., Vzdělávání dospělých, s. 276 a násl.

¹⁰²srov. PLAMÍNEK, J., Vzdělávání dospělých, s. 275

učení a komunikace, ale také motivace a facilitace těchto procesů. Musí se také správně volit poměr mezi poučením, zábavou a motivací.¹⁰³

Výkon lektora záleží na předešlém vzdělání. Pokud se lektor dokáže sžít s účastníkem a vcítit se do jeho pocitů je to ideální vztah pro vzdělávání. Výkony ovlivňují je tři dimenze učení z pohledu smyslu a dynamiky, jsou to poučení, zábava a motivace. Tyto složky jsou požadovány zadavateli vzdělávání a může se dle nich hodnotit výkon vzdělavatele. Hodnocení bývá srovnáním očekávání a výsledků. Výkony se mohou posuzovat různými cestami, ale nejlépe je vyhodnotit sám volný trh. Všichni lektori potřebují k dobrému rozvoji výzvy. Standardní zakázky brzy již nebudou výzvy obsahovat. Dnešní metody jsou stále více interaktivní. Tím se učí jak lektori, tak i účastníci kurzu. Lektor také usnadňuje reakce lidí a témat, pomáhá se procesům růstu, vkládáme do nich část své osobnosti.

5.1.4. Možné profesní role andragoga

Andragog, který si již prošel vzdělávacím procesem, může zastávat některou z těchto rolí, tyto role vymezuje Beneš:

Animátor, iniciátor učení, manažer vzdělávání, kouč, facilitátor, mentor, moderátor, lektor, vedoucí kurzů, tutor, odborný referent, trenér, instruktor, školitel, konzultant, poradce, supervizor, specialista pro rozvoj kurikula, specialista pro rozvoj učení podporujících technik médií, specialista pro rozvoj multimediálních programů, specialista pro evaluaci a zjišťování potřeb atd.¹⁰⁴

Animátor v cestovním ruchu může zastávat různé profesní role. Mezi nejdůležitější patří animátor, kouč, moderátor, vedoucí kurzů, instruktor a trenér.

Zde jsme vymezili osobnost andragogického vzdělavatele, a jak vidíme v posledním odstavci, andragogice vzdělavatel může být také animátorem, ale jak vypadá animátor v cestovním ruchu? Na tuto otázku bude odpovídat následující kapitola.

5.2. Osobnost animátora v cestovním ruchu

Osoba animátora v cestovním ruchu má jako každá pracovní pozice své požadavky a specifika, tyto požadavky se liší dle jednotlivých cestovních kanceláří či jiných zaměstnavatelů. Hlavním požadavkem na animátora je splnit cíl animace. „Cílem animace je zprostředkovat silný zážitek ze zajímavé činnosti ve společnosti příjemných lidí. Tento zážitek funguje jako model, vzor a měl by vést k aktivnímu prožívání

¹⁰³ srov. PLAMÍNEK, J., Vzdělávání dospělých, s. 275

¹⁰⁴ srov. BENEŠ, M., Andragogika, s. 95.

volného času. Významnou roli pro splnění úkolu animace sehrává organizace volného času, vytváření programů a nových forem volnočasových aktivit, zajištění kvalitních animátorů a materiálně technických podmínek.“¹⁰⁵ Pásková a Zelenka vymezují pojem animátor takto: animátor by měla být osoba, která je odpovědná za plánování a organizování sociálních, kulturních, sportovních a dalších aktivit volného času a za stimulaci cestujících zúčastnit se jich, a to v hotelu, turistické destinaci, na výletní lodi. Zná jazyk, kterým mluví většina cestujících.¹⁰⁶

„Živnostenský zákon v ČR upravuje činnost animátora jako činnost shodnou s činnostmi průvodce cestovního ruchu, či jako činnost, kterou je možno provádět na základě ohlašovací živnosti volné „Poskytování služeb osobního charakteru“, eventuálně tuto činnost nechávají na záležitosti poměru zaměstnance cestovní kanceláře, či zaměstnance a hotelu nebo jiného ubytovacího zařízení. Základním předpokladem je vstupní věk 18 let, dobrý zdravotní stav, ukončené středoškolské vzdělání a předpokládá se odbornost v rámci vysokoškolského vzdělání.“¹⁰⁷

Animátorství je odpovědná rozmanitá činnost, která je velice náročná na čas, schopnosti a kreativitu samotného animátora. Náročnost práce animátora můžeme dokumentovat na základě požadovaného profilu animátora, který si stanovuje každé středisko či cestovní kancelář sama.

Mezi základní schopnosti animátora patří plánovat a organizovat tak, aby nadchnul ostatní. Pro animátora je také dobré mít disciplínu, být pružným a mít schopnost vůdcovství, ale také spolupracovat. Všechny schopnosti a vlastnosti animátora lze pochopitelně rozvíjet, buď cíleným školením, nebo postupným získáváním zkušeností.¹⁰⁸

Jedinec by si z účasti na animaci měl odnášet především prožitek. Ten by měl být příjemný, plyne z úspěchu při hrách a společenských zážitcích, které přinášejí ostatní účastníci.¹⁰⁹

5.2.1. Funkce animátorů

Dle Fišerové jsou cestovním ruchem animátoři rozdělení do jistých funkcí a zastávají pozice. Mezi základní funkce animátorů patří vedoucí střediska, tým manažer, vedoucí animátor, vedoucí sportu, choreograf, sportovní animátor a hostess.¹¹⁰

¹⁰⁵ FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 62.

¹⁰⁶ srov. PÁSKOVÁ, M., ZELENKA, J., Cestovní ruch – výkladový slovník, s. 20- 21.

¹⁰⁷ FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 63.

¹⁰⁸ srov. FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 63 – 64.

¹⁰⁹ srov. FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 63.

Vedoucí střediska pracuje pouze v turistickém středisku. Jeho hlavní funkcí je naprogramování a kontrola činnosti předem domluvené s vedením turistického centra. Pracuje v oblasti styku s veřejností a musí zvládat filozofii řízení struktury. Pracuje s týmem manažerů, aktivně se účastní aktivit nabízených klientům.¹¹¹

Tým manažer je oficiální reprezentant organizace. Plní funkce kontaktů mezi představiteli vedení struktury, reprezentuje všechny animátory a řeší veškeré organizační záležitosti animátorů. Je odpovědný za výběr animátorského týmu, programu, kontroluje jeho přípravu a realizaci. Tým se mu zodpovídá za veškerý propůjčený materiál a také za provedenou práci.¹¹²

Vedoucí animátor v případě, když tým nedosahuje plného počtu, přebírá funkci tým manažera. Osobně se stará o realizaci programů, organizuje a kontroluje jednotlivé animační činnosti. Základní charakteristikou této pozice fantazie, kreativita, interpretace všech rekreačních aktivit.¹¹³

Vedoucí sportu zodpovídá za sportovní aktivity, jejich organizaci, realizaci, propagaci a vedení. Zná všechny sportovní disciplíny a jejich pravidla. Ručí za dobrý stav sportovních areálů a potřeb.¹¹⁴

Hlavním úkolem choreografa je tvořit a starat se o taneční aspekty představení a činností s hudebním a muzikálovým podtextem. V kreativní fázi a přípravě taneční choreografie spolupracuje s hlavním animátorem, respektuje pevné body programu.¹¹⁵

Sportovní animátor organizuje veškeré sportovní aktivity a turnaje, musí mít schopnosti zapojit klienta a získat si jeho sympatie. Zná techniku a metodiku prováděných sportů.¹¹⁶

Hostess vykonávají svoji činnost v recepci daného střediska či místě pro informační služby, kde informují hosta a doporučují mu jednotlivé animace, zde také půjčují sportovní potřeby a společenské hry. Doprovázejí hosty ke stolům v restauraci a na exkurze. Jsou také zapojeny do večerních představení.¹¹⁷

Stejně jako se dělí typy jednotlivých animátorských pozic, můžeme rozdělit také základní typy animačních služeb.

¹¹⁰ srov. FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 66.

¹¹¹ srov. FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 66.

¹¹² srov. FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 66.

¹¹³ srov. FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 66.

¹¹⁴ srov. FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 66.

¹¹⁵ srov. FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 66.

¹¹⁶ srov. FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 66.

¹¹⁷ srov. FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 66.

Zábavná animace vykonávají zde své kompetence animátoři zvaní baviči. Jsou stále v kontaktu se všemi hosty a organizují pro ně společenské hry, turnaje, večírky, slavnosti a tím zajišťují vzájemnou komunikaci mezi hosty.¹¹⁸

Sportovní animace zde vykonávají své kompetence sportovní animátoři, kteří směřují pozornost na menší skupiny a kromě sportovních výukových lekcí se snaží vytvářet nové mezilidské vztahy ve skupině.¹¹⁹

Dětské animace – zde vykonává své kompetence dětský animátor. Tento typ animace se všeobecně dělí na 2 skupiny mini club a junior club.¹²⁰

V procesu vzdělávání dospělých může vzdělavatel zastávat mnoho funkcí, jednou z těchto funkcí je pozice animátora, to již bylo uvedeno výše. Cestovní ruch tuto pozici rozšiřuje o výše uvedené role. Osobnost vzdělavatele i osobnost animátora musí mít schopnost zaujmout, vcítit se do účastníků, spolupracovat s nimi a pracovat jak samostatně tak i v kolektivu.

¹¹⁸ srov. FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 67.

¹¹⁹ srov. FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 67.

¹²⁰ srov. FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 67.

6. Programy

V předešlé kapitole jsme si vymezili osobnost vzdělavatele a animátora, ale co je náplní jejich práce? Na tuto otázku se pokusí odpovědět tato kapitola. Náplní práce animátorů i vzdělavatelů dospělých je plánování a realizace vzdělávací akce či animačních programů. Některé kroky a postupy jsou podobné a vychází ze sebe. Nejprve vymezím proces plánování vzdělávacích programů v andragogice.

6.1. Plánování andragogického programu a didaktický proces

6.1.1. Projekt vzdělávací akce

Aby mohl proběhnout jakýkoliv vzdělávací proces, musí být naplánován a řídit se podle následujících kroků.¹²¹

1. Analýza vzdělávacích potřeb, identifikace potřeb
2. Interpretace výsledků analýzy
3. Stanovení profilu účastníka vzdělávací akce a profilu absolventa
4. Určení obsahu vzdělávací akce
5. Zpracování osnov, resp. anotací
6. Volba forem, metod a technik vzdělávání
7. Tvorba studijního plánu
8. Organizační zabezpečení vzdělávací akce
9. Materiální, technické a finanční zabezpečení vzdělávací akce
10. Přehled lektorů
11. Návrh způsobu evaluace výuky.

Takto by měla postupovat každá vzdělávací akce pro dospělé, při animaci v cestovním ruchu se ovšem všechny kroky přesně dodržet nemohou, je to dáno tím, že každý zaměstnavatel již má určité specifika a představy.

6.1.2. Didaktika vzdělávání dospělých

Proces plánování a realizace výuky jedince v andragogickém procesu plyne z didaktiky. Rozlišujeme didaktiku vzdělávání dospělých a zájmového vzdělávání, mnoho prvků je jim společných, ale mnoho rozdílných.

„Didaktický proces (výuka) má rozhodující roli ve vzdělávání. Je to proces velmi složitý a je ovlivňován řadou vnějších i vnitřních faktorů. K vnějším faktorům působícím na didaktický proces patří zejména faktory politické, ekonomické, sociální, vědecko-technické, demografické a další. Také z hlediska vnitřních faktorů je

¹²¹ HRONÍK, F., Rozvoj a vzdělávání pracovníků, s. 143.

didaktické proces vytvářen řadou prvků, které v něm plní různé funkce, mají rozdílnou váhu, vytvářejí nestejný počet vazeb, navzájem se ovlivňují, a přesto tvoří kompletní celek.¹²²

Mužík vymezuje základní prvky didaktického procesu takto:¹²³

1. Cíl (je určen zvenčí – politikou, společností)
2. Obsah (učební látka)
3. Lektor (zprostředkování učiva)
4. Žák (účastník) procesu učení
5. Didaktické prostředky (zahrnují všechny další prvky podporující dosažení výukových cílů, např. může to být materiálně technická základna výuky, výukové technologie, komunikační prostředky apod.)

U jednotlivých typů vzdělávání je zaměřena pozornost na různé kroky tohoto plánování. Zájmové vzdělávání dospělých je zaměřeno na obsah, umožňuje organizátorům věnovat větší pozornost atraktivitě a srozumitelnosti činností a většinou je nutná i aktivita zúčastněných. Pokud jsou správně stanoveny učební cíle, plní následující funkce. Jednou z těchto funkcí je motivační funkce, ta podněcuje očekávání účastníků a motivuje je k učení. Druhá funkce je regulativní ta ovlivňuje stanovení obsahu, výběr forem, metod a pomůcek. Poslední funkce je kontrolní, dle ní se od stanovených cílů odvíjí celkové hodnocení.¹²⁴

Jak bylo již zdůrazněno, je didaktický proces určitým systémem, který probíhá v čase a za působení různých výše zmíněných prvků. V obecné rovině lze hovořit o třech fázích didaktického procesu.¹²⁵ Mužík je nazývá: fází motivační, fází vytváření vědomostí a formování dovedností a návyků a fází ověřování výsledků.¹²⁶ Tyto fáze navazují na jisté kroky projektování vzdělávací akce dospělých.

Aby mohl probíhat didaktický proces, musí k tomu využívat jisté metody. Jaké jsou tedy didaktické metody?

6.1.3. Didaktické metody

Metoda je slovo řeckého původu (methodos) a znamená cestu, postup.¹²⁷ Didaktika chápe tento pojem jako „cílevědomý, koordinovaný a záměrný postup,

¹²² MUŽÍK, J., Androdidaktika, s. 42.

¹²³ MUŽÍK, J., Androdidaktika, s. 44.

¹²⁴ srov. ŠERÁK, M., Zájmové vzdělávání dospělých, s. 65.

¹²⁵ MUŽÍK, J., Androdidaktika, s. 50.

¹²⁶ srov. MUŽÍK, J., Androdidaktika, s. 50 – 55.

¹²⁷ srov. ŠERÁK, M., Zájmové vzdělávání dospělých, s. 67.

kterým se podle principů pedagogiky a didaktiky realizuje výchovně vzdělávací proces, orientovaný na dosažení určeného nebo vytčeného cíle.“¹²⁸

V oblasti vzdělávání dospělých lze jako jeden z příkladů ukázat tyto pohledy na problematiku dělení didaktických metod podle jejich vztahu k praxi účastníků výuky:¹²⁹

Teoretické – Klasická přednáška, Přednáška ex katedra, Přednáška s diskuzí, Cvičení, Seminář

Teoreticko-praktické – Diskusní metody, Problémové metody, Programované výuky, Diagnostické a klasifikační metody, Projektové metody.

Praktické – Instruktaž, Koučink, Mentoring, Counseling, Rotace práce, Stráž, Exkurze.

Pro situaci zájmového vzdělávání dospělých se metody dělí dle Fábry¹³⁰ na monologické (přednáška, referát), dialogické (beseda, seminář, diskuze, rozhovor), organizační (exkurze, večer výměny zkušeností) a kombinované (výchovný koncert, tematický večer, filmový festival). Jak již bylo výše uvedeno na andragogickou animaci navazuje animace v cestovním ruchu, stejně tak na proces přípravy a plánování vzdělávacích programů navazuje příprava a sestavování programů pro animaci v cestovním ruchu.

V této části tedy vidíme, jak se plánuje vzdělávací akce a jaké jsou metody vhodné pro andragogiku. Jak jsem již uvedla, animace v cestovním ruchu úzce souvisí se zájmovým vzděláváním, proto jsou metody a zaměřenost velmi podobné.

6.2. Proces plánování programů pro cestovní ruch

„Můžeme říci, že základy animace v cestovním ruchu se řídí aspekty pedagogiky volného času, na jejichž základech (dobrovolnost, možnost volby, prostor pro iniciativu, komunikace a zážitkovost) jsou poskytovány účastníkům cestovního ruchu co nejkompexnější zážitky.“¹³¹ K tomuto J. Oriška dodává, že základním východiskem pro plánování animačních aktivit jsou motivy účasti na cestovním ruchu, na jejichž základě dojde k uspokojení potřeby.¹³² Mezi základní potřeby patří pohyb, sport, společenská komunikace a zábava, tvořivá seberealizace a vlastní vyžití, další sebevzdělávání, poznání a objevování, dobrodružství, odpočinek, meditace. Dalšími

¹²⁸ srov. TUMA, M., Metódy výchovno-vzdelávacej činnosti v osvetových zariadeniach, s. 147.

¹²⁹ MUŽÍK J., Androdidaktika, s. 69.

¹³⁰ srov. ŠERÁK, M., Zájmové vzdělávání dospělých, s. 67.

¹³¹ FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 63.

¹³² srov. FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 61.

neméně důležitými potřebami je touha po ocenění, úspěchu, pobavení, po lásce. Všechny tyto služby jsou výrazem společenské povahy člověka.

Z výše uvedených potřeb člověka vycházejí záměry animace. Animace se snaží komplexně působit na účastníka v mnoha aspektech. Fišerová do těchto aspektů zahrnuje fantazii, ocenění, kontakt, uvolnění, smích a seberealizace.¹³³ Aspekty jsou naplňovány díky složkám každého animačního procesu. Mezi základní složky animace patří zážitek, hra a družnost.

6.2.1. Animační program

Pokud chceme animovat, musí být naším prvním krokem zpracovávání programu, ten musí být zaměřen na cílovou skupinu. Animační program je také jistým druhem vzdělávacího programu, proto by příprava měla dodržovat kroky vzdělávací akce. Tyto kroky jsou již vymezeny v předešlé kapitole. Protože animace v cestovním ruchu není vzdělávací akcí v pravém slova smyslu, neshodují se kroky při plánování animací přesně s plánováním vzdělávací akce.

Prvním krokem při plánování animačních aktivit je zpracování programu animačních činností. Animační programy jsou vytvářeny se zaměřením pro realizaci volného času v rámci dovolené.¹³⁴ Jedná se tedy o program odpočinku, který je zaměřen na realizaci turistických, sportovních, ozdravovacích, kulturních, poznávacích a amatérských činností. Při plánování animací musíme zohlednit typ a vybavenost střediska.

Základním postupem při přípravě programů podle Fišerové tedy je:

1. Určit segment, pro který má být program připraven, jasně vymežit program pro děti a pro dospělé, nebo společenský program
2. Zvolit místo a čas realizace programu (denní program, noční program).
3. Zvolit náplň programu včetně variant.
4. Zabezpečit materiální vybavení, pomůcky, dostatečný a správný výběr inventáře.
5. Včasné informovat o průběhu akce s využitím komunikačních informačních nástrojů (hotelové noviny, nástěnka, plakát, leták, štítky a informační tabule, hotelové vysílání, osobní rozhovor)¹³⁵.

Shrnutí programových postupů a všech dalších souvislostí mezi andragogickou animací a animací v cestovním ruchu bude uvedeno v závěru této práce.

¹³³ srov. FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 62.

¹³⁴ srov. FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 68.

¹³⁵ srov. FIŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, s. 68.

7. Závěr

Záměrem této práce bylo, ukázat společné body pro andragogickou animaci a animaci v cestovním ruchu. Na některé tyto znaky bylo upozorňováno již během práce, nyní je čas na jejich shrnutí. Začneme tedy hned od definic. Anima = duše, tedy animace je oduševňování a to jak pro cestovní ruch, tak i pro andragogiku. Toto je hlavní myšlenkou animace a každá z věd si k ní přidává to své. Také je zde provázanost mezi pojmy animace, vzdělávání, učení a tudíž i pedagogika. Jak jsme si mohli v práci povšimnout, právě pedagogika volného času určuje zásady pro animaci v cestovním ruchu. Důležité pojmy pro obě animace jsou také enkulturace a socializace, kde se jedinec rozvíjí a přizpůsobuje novému prostředí popřípadě kultuře.

Několikrát jsem v práci uvedla, že člověk musí být k účasti na vzdělávání dospělých i animaci motivován. Funkcí motivace je totiž naplnění potřeb jedince, které pociťuje neuspokojenými. Motivy každého jedince jsou subjektivní a mění se v průběhu času, jsou ovlivňovány vnitřní i vnější situací jedince. Pokud jedinec vycítí potřebu saturovat vzdělávací potřeby či aktivně trávit svůj volný čas, stane se účastníkem animace.

Podobnosti a návaznosti nalézáme také v osobách, které uskutečňují animaci v cestovním ruchu a vzdělávání dospělých. Animátor by tedy měl být lektorem preferujícím lidi a proces. Animátoři i vzdělavatelé dospělých musejí mít požadované vzdělání, musí se umět vžít do pocitu účastníka a podávat výkony odpovídající požadavkům. Animátor v cestovním ruchu musí také umět nadchnout a pobavit účastníky, což ovšem ve většině případů neočekáváme od vzdělavatele dospělých. Vzdělavatelé i animátoři v cestovním ruchu mohou fungovat v různých funkcích, které byly vymezeny již výše.

Program vzdělávání dospělých i animací je velmi podobný. Při průběhu obou těchto procesů si musíme stanovit cíl, kterého má být dosaženo, místo kde se akce bude konat, kdo tuto akci bude provádět, jaký bude průběh této akce a jak dáme na vědomí potencionálním účastníkům o konání této akce. V andragogice se k těmto úkonům přidává také tvorba studijních plánů, studijních osnov a evaluace. Tyto kroky se v cestovním ruchu příliš nepoužívají. Vzdělávací akce v cestovním ruchu končí vyhodnocením výsledků a oceněním všech účastníků. Zde se oceňují nejen vítězi, ale všichni zúčastnění, aby byli motivováni přijít na další část animačního programu.

Zde tedy vidíme, že animace v andragogice i animace v cestovním ruchu mají mnoho společného.

Na tuto práci bych chtěla dále navázat tvorbou animačního programu pro cestovní ruch, ale dle zásad andragogiky. Zůstává otázkou, jak by tento program přijali klienti cestovního ruchu.

Anotace

Příjmení a jméno: Markéta Závodná

Název fakulty a katedry: Filozofická fakulta, Katedra sociologie a andragogiky

Název bakalářské práce: Animační proces

Anglický název práce: Animation process

Počet znaků: 86 543

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 30

Klíčová slova: animace, animátor, lektor, animační program, volný čas, motivace, cestovní ruch

Tato teoretická práce pojednává o animacích v cestovním ruchu a o animacích v andragogice a srovnáváním jejich společných a rozdílných bodů. Na začátku této práce vymezuji andragogickou animaci a pojmy s ní související. Dále se zabývám volným časem, animací v cestovním ruchu, osobnostmi animátorů a vzdělavatelů dospělých a nakonec programy a jejich zabezpečením.

Abstract

This theoretical work deals with the animation in the tourism and animations in andragogy and compare their common and different points. At the beginning of this work I define andragogical animation and concepts related to it. Furthermore, I deal with free time, animations in tourism, the personalities of animators and adult educators and programs.

Použitá literatura

- BENEŠ, M., Andragogika, 1.vyd. Praha: Grada, 2008.
- DUFFKOVÁ, J., URBAN, L., DUBSKÝ, J. Sociologie životního stylu, 1.vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008.
- FÍŠEROVÁ, V., Volný čas a jeho animace v cestovním ruchu, 1. vyd. Praha, 2008.
- GAGNÉ, R. M., Podmínky učení. 1. vyd. Praha: SPN, 1975.
- HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J., Pedagogika volného času, 1. vyd. Praha: UK v Praze, 2003.
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H., Psychologický slovník. 1. vyd. Praha: Portál, 2000.
- HRONÍK, F., Rozvoj a vzdělávání pracovníků, 1. vyd. Praha: Grada, 2007.
- KULIČ, V., Psychologie řízeného učení. 1. vyd. Praha: Academia, 1992.
- LOKŠA, J., LOKŠOVÁ, I., Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole. 1.vyd. Praha: Portál, 1999.
- MADSEN, K. B., Teorie motivace: srovnávací studie moderních teorií motivace. 1. vyd. Praha: Academia, 1972.
- MINISTERSTVO školství, mládeže a tělovýchovy. Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha, 1.vyd. Praha: Tauris, 2001b.
- MÜLLEROVÁ, L. (ed.). Vybrané kapitoly ze sociální pedagogiky. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita UJEP, 2002.
- MUŽÍK, J., (2004), Androdidaktika, 2. Vyd., Praha: ASPI, 2004.
- NAKONEČNÝ, M., Encyklopedie obecné psychologie. 1. vyd. Praha: Academia, 1997.
- NAKONEČNÝ, M.: Motivace lidského chování. 1. vyd. Praha: Academia, 1996.
- PALÁN, Z., Výkladový slovník vzdělávání dospělých, 1. vyd., Praha: DAHA, 1997.
- PALÁN, Z., Lidské zdroje: výkladový slovník: výchova, vzdělávání, péče, řízení. 1. vyd. Praha: Academia, 2002.
- PÁSKOVÁ, M., ZELENKA, J., Cestovní ruch: výkladový slovník, 1. vyd. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2002.
- PLAMÍNEK, J., Vzdělávání dospělých: průvodce pro lektory, účastníky a zadavatele, 1. vyd. Praha: Grada, 2010.
- RABUŠICOVÁ, M., Místo vzdělávání dospělých v konceptu celoživotního učení. 1. vyd. Brno: MU, 2006.

SANG, H. K., Tisíc a jeden způsob jak motivovat sebe i druhé. 1. vyd. Praha: Management Press, 1999.

SKALKA, J., a kol., Základy pedagogiky dospělých, 1. vyd. Praha: SPN, 1989.

SPOUSTA, V. a kol. Teoretické základy výchovy ve volném čase, 1. vyd. Brno: MU, 1994.

ŠERÁK, M., Zájmové vzdělávání dospělých, 1. vyd. Praha: Portál, 2009.

ŠIMEK, D., Základy andragogiky, 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1996.

ŠIMEK, D., BARTOŇKOVÁ, H., Andragogika, 1. vyd. Olomouc: Středisko distančního vzdělávání, 2002.

TUČEK, M. a kol., Dynamika české společnosti a osudy lidí na přelomu tisíciletí, 1. vyd. Praha: SLON, 2003.

TUMA, M., Metódy výchovno-vzdelávacej činnosti v osvetových zariadeniach. In: výchovno-vzdelávacej činnosti v osvetových zariadeniach. Zborník z celoslovenského seminára Bratislava 3.-5. decembry 1985. Bratislava: Osvetový ústav

VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V., Základy pedagogiky volného času, 1. vyd. Brno: Paido, 1995.

Internetové zdroje:

ČESKÁ národní agentura Mládež. KOMPAS - Manuál pro výchovu mládeže k lidským právům [online]. 2006. [cit. 2010-11-20]. Dostupné z: <<http://www.mladezvakci.cz/publikace/>>.